

շատակել, վասն զի ոչ զք արդէն կ'ուրանայ՝ թէ գրեթէ ամէն լեզու փոխուած է եւ շարունակ կը փոխուի։ Իսկ այս փոփոխութիւնը մինչեւ այն աստիճան երբեմն կը յառաջանայ եւ նախնական կերպարանքն այնչափ կ'այլալի, որ Տինը նորին վրայ բոլորովն անձանաչելի կը մնայ։ Այսպէս ո՞վ կրնայ մտածել՝ թէ Հայերէն լուրջ եւ նոր պարսկերէնն է՝ նոյն բառերն են, որ երբեմն ճշգիւ նոյնաձայն էին, եւ յետոյ միայն՝ փոխուելով տակաւ՝ այսօրն այլաձայն եղած եւ իրարմէ օտարացած են։ Սակայն եւ այնպէս այս բառերու կերպարանափոխութեան Տմուտ լեզուաբանինն եւ ոչ վայրկեան մը կը տարակուսի անոնց վաղեմի նոյնութեան վրայ, վասն զի համեմատական լեզուաբանութեան մէջ ապացուցուած ճշմարտութիւն մըն է։ Այո, մեռած լուրջին կենդանի դաւակն է և՛, սակայն, որովհետեւ այն Հայերէն է իսկ սա պարսկերէն, բարբախտութեան երկուքն ալ կենանք ունին դեռ, որովհետեւ իրարմէ անկախ ապրած են։ Եթէ այս բառն փոփոխութիւնն Հայ լեզուաց չընթանակին մէջ կատարուէր, լուրջ մայրն անշուշտ մինչեւ հիմա բոլորովն մեռած է։ Եւ անգործածական մնացած պիտի ըլլար, եւ և՛ դուստրը միայն պիտի ապրէր կամ գործածուէր։ Սակայն այսպէս չէ եղած, որովհետեւ ինչպէս ըսինք, ոչ նոյն այլ օտար լեզուաց բառն է լուրջ եւ և՛։

Եթէ խոստելով փոխուած են բառերը, ուստի եւ Տինը մեռած եւ նորը ծնած, Տին լեզուն այլ եւս կենդանի չի կրնար համարուիլ, նաեւ երբ տեսնենք որ նոր եւ Տին իրարու բոլորովն անման չեն, ինչպէս վերագոյն յիշուած օտարատոհմ բառերը։ Մեռելով Տինն համար չի սահմանուիլ բոլորական անմահութիւն։ Մենք սա կէտին վրայ կը պնդենք՝ թէ լեզու մը խօսուելով՝ անդադար կը փոխուի, եւ այս փոփոխութիւնն այնպիսի անմահութիւն մը յառաջ կը բերէ, որ Տինը նորէն կը զատէ. մայրը կը մեռնի, զաւակը կը ծնանի։ Իսկ մեր խօսքը Հայերէնի վրայ ամփոփելով՝ կ'ըսենք. Հին դասական Հայերէնը մեռած է, վասն զի տակաւ խօսուելով ու փոխուելով մեր արդի նոյն իսկ գրաւոր լեզուին մէջ նոր ու կենդանի կերպարանք մը առած է։ Այս նորութիւնը կամ տարբերութիւնը եւ այս կենդանութիւնն բեւեան Տանել՝ մեր յաջորդ յօդաւածներուն բառական նիւթ պիտի մատակարարէ։

Հ. Ս. Տ.

Գ Ի Բ Ե Դ Գ Ի Դ Ի Դ Ի Դ Ի Դ

Խօսելը միայն մարդու սեպհականն է, վասն զի մարդկային խորհող հոգի մը միայն կրնայ զայն յառաջ բերել։ Եւ որովհետեւ մարդը կը խորհի՝ հարկ է որ խօսի։ Սակայն մարդուն ոչ եթէ խօսելը, հապա խօսելու կարողութիւնը՝ այսինքն խօսողութիւնն եւեթ բնածին է։ Մանուկն աշխարհ գալէն ետքը՝ պէտք է որ իր նմաններէն խօսիլ սորվի. եւ նոյն իսկ մարդկութիւնը՝ մինչդեռ նորածին էր յերկրի, զգացած է անտարակցոյ բազմադիմի դժուարութիւններ՝ մինչեւ որ իրեն աղքատին լեզուն բառական մոլեբերով՝ ճոխացուցած է՝ ամէն բան բացատրելու չափ։

Մարդկային ամէն ցեղը ունեցած են միշտ լեզու մը։ Անբարբառ անխօս ցեղի մը յիշատակն եւ ոչ հնագոյն առասպելաց մէջ կը գտնուի։ Անկիրթ նախատոհմ, որոնց մենք այսօրս կը ծանօնանք սերունդները, հարկաւ զուրկ չէին լեզուն մը։ Սակայն լեզուներն այնչափ աղքատ կամ ճոխ են, որչափ որ նոյն լեզուները խօսող ժողովրդեան խորհողոց սահմանն անձով կամ ընդարձակ եւ քաղաքակրթութիւնը խնայող հոյն կամ բարձրագոյն է։ Երկրագնդին վրայ այնչափ բազմաթիւ լեզուներու եւ անթիւ գաւառաբարբառներու մէջ կը հնչէ մարդկային խօսքը. մինչդեռ անդիմ ժամանակաց անդադար փոփոխութեանց մէջ մեռած են ստուգիւ ուրիշ հալարաւոր լեզուներ ալ, որոնց մենք գոյութեանը վրայ ոչինչ գիտենք։ Վասն զի մեռեալ լեզուներն այնչափ մատչելի են յետագայ սերնդոցս, որչափ որ կրնանք հասկնալ զայն գրոց մնացորդներէն, որոնց նշխարներն առ մեզ ցմեր ժամանակս եկած հասած են։

Գրոյն քիչ-քիչ, որով անտես անկայ խօսքը տեսանելի կերպարանք եւ հաստատութիւն առաւ, եղաւ կարեւորագոյն քայլը, զոր մարդն իւր կրթութեան շաւղին մէջ փոխեց։ Գրաւոր կերպով հաղորդակցութեան կարեւորութիւնը միշտ զգալի եղած է այն ժամանակ, երբ ժողովուրդ մը կը հասնի քաղաքակրթութեան որեւէ իցե աստիճանին։ Գիրն՝ իւր գիւտէն ետքը՝ հարկ էր որ այս քաղաքակրթութեան յառաջագիւծութեան զօրաւոր գործին ըլլար։ Ուրպիսի տեսիլ պիտի ընծայեցընէին մեզ այսօր մեր քաղաքակրթութիւնն ու գիտութիւնը, եթէ չուէն նենայինք գիրը։ Բայց արդէն Տին՝ նաեւ հնագոյն նախապատմական ժամանակներն ալ յԱսիա կային ազգեր, որոնց ծանօթ էր գրոյն գոյու-